

Till**Rådgivande kommittén för ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter Europarådet**

Sekretariatet för den rådgivande kommittén för ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter Europarådet

Agora Building, 1 Quai Jacoutot

F – 67075 Strasbourg Cedex Fax: +33 (0)3 90 21 49 18

Tel: +33 (0)3 90 21 44 33

minorities.fcnm@coe.int

Expertkommittén för den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk

Sekretariatet för den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk

DG II - Directorate of Democracy and Human Dignity

Council of Europe Agora Building, 1 Quai Jacoutot

F-67075 Strasbourg Cedex, France

minlang.secretariat@coe.int

Kopia till

Sveriges statsminister

Kulturministern

Svenska Tornedalingars Riksförbund - Tornionlaaksolaiset

Skrivelse gällande uteslutning av nationell minoritet

2022-11-18

Svenska Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaiset

Tornedalsvägen 13, 984 31 Pajala

Tel: 073 735 40 91

Org.nr: 897600-3569

Svenska Tornedalingars Riksförbund
Tornionlaaksolaiset

Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR-T) och föreningen Svenska Kväner– Lantalaiset (SK-LT) skriver till Europarådet gällande allvarlig uteslutning av minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset i viktiga sakfrågor som berör denna, statens negligering av minoritetens lagstadgade rättigheter och assimilerande behandling av minoriteten.

Bakgrund till skrivelsen

Tornedalingar, kväner och lantalaiset är den minoritet i Sverige som allmänheten har sämst kännedom om, vilket också rapporten *Minoritet i historien* från *Forum för levande historia*, bekräftar. Detta och en rad andra faktorer leder i många sammanhang till att vår minoritet utesluts i viktiga sakfrågor som berör minoriteten. Sakfrågor som påverkar minoritetens förutsättningar att dels bibehålla och utveckla sin kultur, dels stärka sin status i majoritetssamhället, dels förändra negativa attityder som rör minoriteten och dels att nå framgång i arbetet med språkrevitaliseringen. STR-T har genom sitt minoritetspolitiska arbete alltför många gånger fått erfara att tornedalingarnas rättigheter förbises och nonchaleras av staten och makthavande myndigheter i landet. Minoriteten får inte den delaktighet i sakfrågor som borde vara den given och uteslutningen är så vanligt förekommande att den upplevs allt mer systematisk. I denna skrivelse väljer förbundet och föreningen SK-LT att lyfta särskilt en aktuell sakfråga där företrädare för minoriteten exkluderas och behandlas assimilerande genom att likställas med majoritetsbefolkningen, övriga svenskar.

Uteslutning i renmarksfrågan

Svenska staten tillsatte våren 2021 en parlamentarisk kommitté för översyn av rennäringslagen. Detta till följd av utgången i Girjas målet mellan staten och Girjas sameby, där samebyn fick upplåtelseätten till jakt och fiske i det aktuella området. I den pågående parlamentariska kommittén som behandlar den så kallade *renmarksfrågan*, ingår olika organisationer som berörs av frågan i expert- och sakkunnigrupperna. De flesta är samiska representanter men även representanter från skogsbolag, sportfiske- och jägarorganisationer. I kommitténs expertgrupp sitter en representant för koncessionsrenskötseln (*Se bilaga 1*) som bedrivs i Tornedalen men företrädare för minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset finns inte representerade. Den meänkielitalande minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset nämns inte ens i direktiven trots den direktpåverkan som utredningen har på minoriteten, särskilt i Malmfälten. STR-T ser mycket allvarligt på den starka exkluderingen och dess framtida konsekvenser. Utredningen berör i högsta grad den meänkielitalande minoritetens kultur, historia och traditioner. (*Se bilaga 2*)

Förbundets arbete för inkludering

STR-T har ända sedan beslutet om att tillsätta renmarksutredningen blev offentligt, framfört skrivelser till regeringen där förbundet tydligt begärt delaktighet (*Se bilaga 3*). Förbundet fick så sent som den 12 maj 2022 en inbjudan att träffa politiska makthavare och sakkunniga i kommittén 15 september 2022 för att framföra sina synpunkter och sitt ställningstagande i frågan. Innan dess har förbundet, efter egen begäran, fått träffa renmarkskommitténs ordförande och utredningsekreterare vid två tillfällen varav resorna varit bekostade av förbundet själv. I juni beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv där tornedalingar också nämns. Detta upplever förbundet som ett steg i rätt riktning samtidigt som det finns en besvikelse över utformningen. I tilläggsdirektivet likställs minoriteten med övrig befolkning så som svenska jägare, sportfiskare och lokalbefolkning. I tilläggsdirektivet uttrycker man våra *rättigheter* som *behov*, vilket är en väsentlig skillnad. Ingen konsultation om tilläggsdirektivet har skett med minoriteten. Utkastet kom till vår kännedom efter att den offentliggjorts i media, vilket vi upplever nonchalerande.

Rennäringslagens påverkan på minoriteten

Minoriteten har varit, är och kommer vara starkt direktpåverkad av rennäringslagen och dess framtida utformning. Rennäringslagen påverkar minoritetens förutsättningar att bibehålla och utveckla sin kultur och sina traditioner. Rennäringslagen ger idag samebyar rätt att förhindra markägande lantalaiset från bland annat bygge, jakt och myrslätter på marker som gått i arv i generationer och tillhört deras förfäder. Många gånger har detta skett med hänvisning att aktiviteten stör renskötseln. Förbundet har fått återberättat händelser där enskilda individer nyttjar rennäringslagen godtyckligt för att förhindra tornedalingar, kväner och lantalaiset från att utöva sin kultur vid nyttjande av sin egna mark som tillhört dennes förfäder.

Detta har skapat stark osämja och motsättningar som med tiden trappats upp. STR-T och SK-LT har fått emotta berättelser från kväner, lantalaiset och tornedalingar i framförallt Malmfälten som vittnar om en allt mer hätsk och aggressiv relation mellan markägande lantalaiset/kväner/tornedalingar, enskilda samer och samebyar. Hot om våld och allvarlig skadegörelse förekommer.

Strider mot ramkonventionen

Den av Sverige ratificerade ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter SÖ 2000:2 ska skydda de nationella minoriteternas fortlevnad, upprätthålla och utveckla de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Parterna som undertecknat avtalet bör uttryckligen i överenskommelsen *"inte endast respektera den etniska, kulturella, språkliga och religiösa identiteten för varje person som tillhör en nationell minoritet utan även skapa lämpliga förutsättningar för att göra det möjligt att uttrycka, bevara och utveckla denna identitet"*.

Anm. Genom exkludering av den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset i översynen av rennäringslagen visar staten på att man inte respekterar minoritetens rätt till sin etniska och kulturella identitet. Genom att förbise minoriteten i frågan fråntar man denne förutsättningar för att kunna uttrycka, bevara och utveckla identiteten.

Parterna som undertecknat överenskommelsen *"anser att upprättandet av ett klimat präglad av tolerans och av öppen dialog är nödvändigt för att kulturell mångfald skall kunna bli en källa och en faktor – inte till söndring – utan till berikande för varje samhälle"*.

Anm. Att staten i en översyn av en lag som påverkar minoritetens möjligheter till utövande och utveckling av sin kultur och sitt kulturarv, håller denne utanför arbetet, negligerar minoritetens historia i utredningen och inte visar på intresse för bredare dialog med minoriteten, går emot ovan redovisade uppgifter ur ramkonventionen. Den kulturella mångfalden, man i skrift strävar efter, innefattar inte i handling en nationell minoritet i det berörda området och agerandet bidrar till söndring och skapande av kraftiga motsättningar minoriteter emellan.

Regeringens uteslutande behandling av den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset i renmarksfrågan strider mot flera punkter i, den av Sverige ratificerade, ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter. (Se bilaga 4)

Girjasdomen som utgångspunkt

Att regeringen skrivit direktiven till Renmarksutredningen utifrån Girjasdomen och antagit Girjasområdet som en mall för hela renskötselområdet i Sverige anser STR-T vara häpnadsväckande. Man använder en ifrågasatt HD-dom innehållande historieförvanskning och tvivelaktiga historiska faktauppgifter som rättesnöre i en fråga som är helt avgörande för markanvändningen på ca 40% av Sveriges yta. Detta är med milda ordalag mycket anmärkningsvärt och kommer med all säkerhet få allvarliga konsekvenser för inte bara den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset utan även för övrig befolkning i norr. (Se bilaga 5)

Under pågående utredning har ytterligare en sameby (Talma Sameby) stämt den svenska staten gällande upplåtelserätt till jakt och fiske. I stämningsansökan återfinns samma historieförvanskande bild som man kan läsa i Girjasdomen, bland annat om att befolkningen i Lappland enbart bestod av samer under 1500-talet. Detta påstående är felaktigt och kan styrkas av forskning. Detta tyder på systematisk uteslutning och osynliggörande av en hel folkgrupp.

Påverkan på språkrevitaliseringen

Språket meänkieli lever vidare idag i samhället under ständigt hot till försvinnande. Med en icke-fungerande utbildningskedja är språkets överlevnad i dag helt beroende av språkbärarnas och föräldrarnas egna insatser för överföring till kommande generationer. Språket lever som tydligast i naturnära miljöer kopplade till minoritetens kultur så som jakt, renskötsel och fiske. Idag är meänkieli ett självklart språk för den äldre generationen att kommunicera på under till exempel rensamling och jakt. Många ord på meänkieli som används exempelvis inom renskötseln, saknar motsvarigheter på svenska, vilket gör det till en naturlig orsak att meänkieli används flitigt inom just rennärningen, i vissa fall som huvudspråk vid insamling, kalvmärkning och räkning. Inom jakten är kommunikation på meänkieli fortfarande en naturlig del i det geografiska språkområdet som innefattar Tornedalen och delar av Malmfälten. Det har varit huvudspråket i jaktliga sammanhang och lever vidare bland den äldre generationen. Många Ortsnamn och benämningar på mer lokala skogsområden är på meänkieli och används av de lokala jägarna. Detta innebär att också den yngre generationen som engagerar sig i dessa kulturella aktiviteter får ta del av språket och utveckla sin egen språkliga förmåga. Det är också identitetsstärkande och statushöjande att få vistas i en omgivning där språket är levande.

Att utesluta den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset i sakfrågor som så tydligt berör minoriteten har en stark negativ inverkan på minoritetens egen bild av sina rättigheter till sin kultur och sitt språk. Det har en stark negativ inverkan på minoritetens självkänsla och därmed också på minoritetens bejakande av sin kultur och sitt språk. Den lyckade assimileringsspolitiken i Sverige har tvättat bort både kultur- och språkkunskaper hos minoriteten. Den har också försvagat minoritetens självkänsla väsentligt och skapat förvirring i identifikationsfrågor. I samband med Sannings- och försoningskommissionens fortskridande arbete har förbundet noterat ett uppvaknande och ett nyväckt intresse hos den yngre generationen att söka sin identitet och sina rötter. Denna språk- och kulturstärkande process påverkas negativt av majoritetsbefolkningens och övrig befolknings exkludering av minoriteten i de viktiga sakfrågorna som berör minoriteten. I det långa loppet innebär denna exkludering även stävande av minoritetsspråket meänkielis utveckling.

Assimilerande behandling

Tornedalingar erkändes som nationell minoritet år 2000. Det faktum att staten, som begick ett stort fel från början vid uteslutningen av denna minoritet vid rennäringslagens uppkomst och nu har möjlighet att arbeta för att rätta till misstaget men väljer aktivt att återigen utesluta folkgruppen, är häpnadsväckande och oförståeligt. Denna handling innebär att man behandlar den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset som övriga svenskar utan att se till de rättigheter och det lagstadgade skydd som minoriteten omfattas av. Agerandet tyder starkt på att assimileringsspolitiken lever kvar år 2022. Detta pågår samtidigt som samma stat utreder övergrepp och kränkningar på nämnd befolkning, som skedde under 1800 och 1900-talen. STR-T ser många områden och frågor som behandlas idag och som berör minoriteten där denne negligeras och utesluts. STR-T vill vara tydlig med att den omfattande uteslutning av vår minoritet som sker idag i frågor som påverkar starkt eller rent utav kan vara avgörande i framtiden för minoritetens förutsättningar att bibehålla och utveckla sitt kulturarv, är assimilering och kränkande gentemot minoriteten. Staten har möjligheten att göra om och göra rätt men väljer att fortsätta i gamla hjulspår, osynliggöra och mindervärdera en nationell minoritet med stark juridisk historia. En del av Sveriges historia.

Regeringen har brustit

Sveriges regering har i utformandet av kommittédirektiven för renmarksutredningen, och i sitt vidare agerande i sakfrågan, brustit i sitt åtagande att skydda Sveriges nationella minoriteter. Regeringen har brutit mot egen lagstiftning och agerar i strid mot internationella överenskommelser avseende nämnt skydd. Regeringen har genom den negligierande handlingen brustit i sin strävan efter att värna om mänskliga rättigheter.

STR-T:s vilja

Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset upplever att företrädare för organisationen har i de få dialogmöten med Regeringskansliets tjänstemän och mötet med de politiska ledamöterna rörande renmarksfrågan, som hittills ägt rum, blivit positivt och respektfullt bemötta. STR-T ställer sig kritisk till den uteblivna gehör som mötena resulterat i. Inkluderingen i tilläggsdirektivet är inte tillräckliga och tillfredställande. Som sakkunniga inom området och starkt berörda av utredningens följder är det oförståeligt och helt oacceptabelt att minoriteten inte givits en plats i renmarkskommittén. STR-T ställer sig kritisk till den tidsåtgång och påtryckning som krävts för att få framföra sina synpunkter om uteslutningen i frågan. STR-T ställer sig också kritisk till det uteslutande och nonchalerande förhållningssättet gentemot minoriteten och dess rättigheter som regeringen visat på vid framtagandet av kommittédirektiven och under arbetet med utredningen. STR-T vill inte på något sätt att upplåtelseätten för jakt och fiske bör tillfalla den meänkielitalande minoriteten, annan befolkning eller ekonomisk förening där verksamheten är knuten till etnisk tillhörighet.

Med hänvisning till det framförda vill Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset att regeringen rättar till de misstag som begåtts genom uteslutning av tornedalingar, kväner och lantalaiset i utredningen av den nya rennäringslagen och framhåller följande punkter:

- Tornedalingar, kväner och lantalaiset ska inte likställas med övrig svensk befolkning i kommittédirektivet på det sätt som det görs idag enligt utformningen i tilläggsdirektivet. Vi är en nationell minoritet med särskilt lagstadgat skydd och det ska också framgå i direktiven. Direktiven ska ta hänsyn till vår minoritets *rättigheter* och inte enbart *behov* som det står skrivet i tilläggsdirektivet.
- Som en nationell minoritet som både historiskt och i nutid är starkt påverkad av rennäringslagen och dess utformning, är en plats i den parlamentariska kommitténs sakkunnigrupp en självklarhet och ett krav från STR-T som företrädare för minoriteten.
- STR-T ser det som ytterst viktigt att följande fel i kommittédirektiven korrigeras: Girjasdomen som ensidig utgångspunkt. Detta för att domen har förvanskande, ensidiga och skrala historiska uppgifter som grund och saknar helhetsbild.
- STR-T vill att man i utredningen utgår från en bredare och mer verklighetsförankrad historiebild där samtliga berörda folkgruppers historia inkluderas.

STR-T kräver att minoritetens lagstadgade rätt till skydd gällande förutsättningar till bibehållande och utvecklande av sitt kulturarv och sina traditioner efterlevs. Att på detta sätt äventyra skyddet är utan tvivel att frångå de åtaganden som regeringen har undertecknat. Osynliggörandet, negligeringen och assimileringen av minoriteten måste synliggöras och få ett slut. Staten bär ansvaret och makten över förutsättningarna för minoritetens överlevnad och så även skyldighet att främja dem. Detta har förbundet kommunicerat i sina skrivelser till regeringskansliets tjänstemän och makthavande politiker i renmarksfrågan.

STR-T har med sina knapphändiga resurser, lagt ned mycket medel och tid på påverkansarbete för delaktighet i denna aktuella sakfråga. Det har naturligtvis inneburit att andra mycket viktiga sakfrågor blivit lidande, så som utbildningsfrågor och revitaliseringsarbete.

Annan uteslutning

STR-T stöter på exkludering och uteslutning av tornedalingar, kväner och lantalaiset i många olika sakfrågor som berör minoriteten. Ett exempel är total uteslutning i arbetet som rör konventionen om biologisk mångfald, Convention on Biological Diversity (CBD), som Naturvårdsverket och Sametinget har fått i uppdrag att samordna. Sametinget är också samordningsansvarigt för den nationella minoritetspolitiken och denna sakfråga berör tornedalingar, kväner och lantalaiset minst lika mycket än andra grupper som getts utrymme och delaktighet i den. Den behandlar traditionell kunskap, biologisk mångfald och jordbruk, något som är starkt förknippat med minoritetens kultur och historia.

Närmare 40 organisationer, myndigheter, kommuner och regioner har blivit inbjudna till deltagande i programråd som behandlar konventionen men ingen utav dessa företräder den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset. Förbundet har fått som svar från Sametinget att myndigheten bedömer att de har tillräckligt kompetens i den sammansättning de valt att ha. Detta är ett aktivt val från en nationell minoritet att utesluta en annan nationell minoritet i en fråga som i allra högsta grad berör minoriteten och inom vilken minoriteten bär stor kompetens och kunskap. Något som den uteslutande minoriteten känner väl till. Denna utfrysning av tornedalingar, kväner och lantalaiset visar på att makt och beslutsfattande i en viktig fråga som berör två minoriteter aldrig får ges åt endera, jävig part. För minoriteterna viktiga beslut, ska ligga hos oberoende part som i renmarksfrågan där utredning om upplåtelse rätt till jakt och fiske pågår.

Förbundet har haft mycket svårt att få utrymme i media och belysa den pågående uteslutningen av minoriteten i sakfrågan. Många gånger möts minoriteten av tystnad och nonchalans av journalister. Förbundet ser att troliga orsaker till detta, dels är okunskap och minoritetens osynlighet i samhället. Dels enskilda journalisters och mediautgivares rädsla för respons från den samiska gruppen som strider för ensamrätt i frågan. Den meänkielitalande minoritetens situation är knuten i en ond cirkel där den dåliga kännedomen om minoriteten bidrar till osäkerhet och ovilja hos media att belysa situationen för minoriteten, vilket i sin tur hämmar kunskapsspridningen.

Vädjan till Europarådet

Utifrån den beskrivna negligerande behandlingen av den nationella minoriteten tornedalingar så är läget alarmerande och stärks allt eftersom tiden går. Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset och Svenska Kväner - Lantalaiset väddar nu till Europarådet om hjälp och tiden är knapp. STR-T väddar om stöd i sin kamp om att få minoritetens kulturella- och språkliga rättigheter tillgodosedda. Att få ett slut på den negligerering och systematiska uteslutning av minoriteten i viktiga sakfrågor som berör denne. Detta för att inte bli hindrad av svensk lag att, i samexistens med andra folkgrupper, kunna leva ut sin kultur och sin identitet som en av Sveriges fem nationella minoriteter nu och i framtiden.

Pajala 2022-11-18

Inger Junkka
Ordförande STR-T

Terje Raattamaa
Ordförande Svenska Kväner – Lantalaiset

Eva Kvist
Verksamhetsledare STR-T

Svenska Tornedalingars Riksförbund - Tornionlaaksolaiset

Bilaga 1-5

Skrivelse svenska statens utfrysning av nationell minoritet
2022-11-18

Koncessionsrenskötseln

Koncessionsrenskötseln i Sverige är en form av renskötsel som ger markägare i det så kallade koncessionsområdet, som till största delen geografiskt utgörs av Tornedalen, rätt att äga renar. Det finns 8 renskötselbyar, numer benämnda samebyar, inom koncessionsområdet. Varje sameby har en koncessionshavare som leder arbetet med renskötseln inom respektive område. Denne ska enligt rennäringslagen ha samisk härkomst.

Vad beträffar just koncessionsrenskötseln i Tornedalen så står det genom flera hundraåriga dokument klart att det även historiskt varit en näring och ett kulturarv för den tornedalska befolkningen. Bönder ägde renar som kunde låta skötas av samer. Bönder betalade skatt för och med renkalvar. Bouppteckningar, tingsrättshandlingar och diverse protokoll talar för stark äganderätt beträffande marker och djur. Den nutida koncessionsrenskötseln bygger på samma principer men är genom den uteslutande rennäringslagen samiskt styrd. Tornedalingar, kväner och lantalaiset tillåts äga renar i en organisation som ska styras av en annan folkgrupp än de människor som är involverade i den och sitter på sakkunskap och vetskap om förutsättningarna att bedriva den i det aktuella området. Det finns inga orsaker eller historiska skäl till att låta en minoritets utövande av sin kultur på detta sätt ägas och kontrolleras av en annan minoritet som i praktiken inte har någon nytta av att styra över den.

Den meänkielitalande minoritetens historia, kultur och traditioner

Den nationella minoriteten som idag offentligt benämns som *tornedalingar* innefattar även identiteterna kväner och lantalaiset. De gemensamma nämnarna är språket, kulturen och traditionerna. Vi är det "meänkielitalande folket" med kvänska rötter, bröder och systrar i såväl Norge som Finland. Benämningen tornedalingar blev tilldelad minoriteten av staten och namnet upplevs idag uteslutande mot de meänkielitalande som tillhör samma minoritet men som har sitt ursprung och sitt leverne utanför det geografiska området Tornedalen. Därav föredrar många meänkielitalande i exempelvis Malmfälten att kalla sig lantalaiset och/eller kväner. I historiska dokument i Riksarkivet benämns denna folkgrupp bland annat för *Det finsktalande folket i norr* som i exempelvis handlingar från Gustav Vasas tid, 1500-talet.

Till skillnad från samerna så har tornedalingar, kväner och lantalaiset historiskt haft fler ben att stå på när det kommer till näringsfång. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske, renskötsel och handel är de huvudsakliga delar som gett folket bärgning och tillhör minoritetens kulturarv och traditioner. Renen som djur har naturligtvis inte varit medveten om, utav människan dragna, gränser och existerat nedanför odlingsgränsen historiskt, likaväl som i fjällvärlden. Minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset har många gemensamma nämnare med minoriteten samerna. Båda har levt och lever som naturnära folk som nyttjat och nyttjar de resurser som naturen har att erbjuda. I Tornedalen har renen nyttjats av de bofasta som klövveddjur och som föda. Det finns dokument i Riksarkivet från 1300-talet som talar om att bönder i Norra Österbotten, som inkluderar Tornedalen, nyttjade och ägde renar då de avlade skatt i form av var tionde renkalv för renskötselns avkastning.

Vid renbeteslagens uppkomst i slutet på 1800-talet var minoriteten ingen erkänd nationell minoritet. En gemensam allmän benämning saknades och minoriteten ansågs ej vara vare sig svenskar, finländare eller samer. Benämningen *finnar* förekom i viss utsträckning och var troligtvis kopplad till det kvänska språket, nära besläktat med riksfinskan. Minoriteten var folket som i folkmun kom att bland annat beskrivas som "*gråzons-folket*" när det kommer till kampen om synliggörande av vår minoritets historia. Det faktum att minoriteten inte sågs som ett eget folk eller egen minoritet är sannolikt en bidragande faktor till att den inte inkluderades i rennäringslagen vid dess uppkomst trots minoritetens starka kulturella koppling till renskötsel, jakt och fiske. Historiskt har dessa två nationella minoriteter tornedalingar och samer levt i samexistens och i goda relationer. Man har, i de så kallade *verti-relationerna*, delat husrum med varandra då nomadiserade samer fått inkvartering hos lantalaiset vid flytt av renar till andra betesmarker. Samiska barn har lekt med lantalaisiska/kvänska barn. Äldre och sjuka har fått stanna kvar hos värdfamiljen för att undvika förvärrad sjukdom och död under de tuffa förhållanden som flyttning av renhjordar kunde innebära. Kvänerna/lantalaiset i sin tur gynnades av bland annat handel med samerna.

Exkluderingen av vår minoritet vid rennäringslagens uppkomst var således felaktigt agerande och ett stort konsekvensgivande misstag, begått av svenska staten. Uteslutningen kom successivt att skapa och förvärpa motsättningar två minoriteter emellan som historiskt levt i samexistens och kom att begränsa en av minoriteternas fulla rätt till förutsättningar att bibehålla och utveckla sitt

kulturarv. En gärning som i praktiken och långsiktigt innebär brott mot mänskliga rättigheter. Tornedalingar, kväner och lantalaiset har en lång juridisk historia som sträcker sig i urminnes tid. Till dags dato finns inga uppgifter funna som talar emot minoritetens flera hundraåriga och längre existens i Norra Sverige. Minoriteten uppfyller kriterierna för urfolk. Minoritetens historia är ej utredd. Det finns historiska dokument så som tingsrättshandlingar, skattelängder, bouppteckningar med mera, i bland annat Riksarkivet, som styrker vår minoritets existens, markäganderätt och koppling till renskötsel och markanvändning, hundratals år bakåt i tiden.

Arkeologer har gjort sensationella fynd, bland annat vid utgrävningar i Vivungi, Kiruna kommun, 15 mil från Pajala som avslöjar att avancerad stål- och järnframställning skett för 2000 år sedan. Något som traditionellt kopplats till jordbrukarsamhället. Liknande fynd har även gjorts i Sangis, Kalix kommun. I och med detta kan man nu påvisa att jägar- och samlarkulturer i det nordliga Fennoskandia behärskade järn- och stålframställningstekniker som man tidigare trott var en import genom bergsmän på 1600-talet.

Att få till stånd en sammanställd historieskrivning gjord genom oberoende forskning har inte legat i statens intresse trots de frågetecken, problematik och motsättningar minoriteter emellan som med åren blivit alltmer påtagliga. Inrättandet av en Sannings- och försoningskommission för tornedalingar, kväner och lantalaiset är en ansats i rätt riktning men utredningen omfattar endast en bråkdel av minoritetens historia och inriktar sig till största delen på händelser under sen tid, slutet på 1800 och under 1900-talet. Med de kraftigt begränsade tillsatta resurserna och den alldeles för snäva tidsramen för kommissionen befarar STR-T dessutom att utredningens slutliga resultat kommer att vara bristfällig.

Förbundets arbete för inkludering

- 2020-10-25 Förbundet lämnar in skrivelse där man redogör STR-T:s intresse i renmarksfrågan och krav på möjlighet till aktivt deltagande för minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset i utredningen.
- 2021-06-01 Förbundet lämnar in skrivelse med krav på att få nominera företrädare av minoriteten till kommittén och uppmaning att hörsamma tidigare uttryckt krav på inkludering i kommittédirektiven.
- 2021-10-11 STR-T lyfter exkluderingen av tornedalingar, kväner och lantalaiset i renmarksfrågan i samråd med dåvarande Statsråd, kultur- och demokratiminister Amanda Lind.
- 2021-10-22 Förbundet lämnar in ett öppet brev till dåvarande statsminister Stefan Löfvén och dåvarande näringsminister Ibrahim Baylan med krav på dialog med politiska makthavare i frågan.
- 2021-11-22 Möte med den parlamentariska kommitténs ordförande Eric M Runesson, huvudsekreterare Lisa Englund Krafft och utredningssekreterare Elisabeth Rahlén äger rum i Garnisonen i Stockholm. Detta efter egen begäran från förbundet.
- 2022-02-08 Förbundet träffar, efter egen förfrågan, renmarkskommitténs ordförande och utredningssekreterare Maja Martinsson och Magdalena Pucher i samband med deras besök i Kiruna.
- 2022-02-21 Förbundet skickar en begäran om dialog med politiska representanter gällande renmarksfrågan till dåvarande statsminister och näringsminister.
- 2022-03-04 Ett digitalt möte där förbundet får framföra sin syn i frågan till näringsdepartementets tjänstemän äger rum. STR-T får också ett erkännande och en ursäkt för dålig hantering av förbundets begäran till dialog.
- 2022-03-18 Förbundet lämnar in begäran om dialog till samtliga ledamöter i den parlamentariska kommittén.
- 2022-04-21 Statssekreterare Oskar Magnusson ringer för att informera om att ett utkast till nytt tilläggsdirektiv som inkluderar bland annat tornedalingar är presenterat.
- 2022-05-12 Förbundet får en inbjudan till dialog med kommittén i Stockholm.
- 2022-06-16 Regeringen beslutar om tilläggsdirektivet.

- 2022-09-15 Förbundet får redogöra sitt ställningstagande i sakfrågan och sin inställning till uteslutningen av minoriteten i sakfrågan för den parlamentariska kommitténs ledamöter och sakkunniggrupp under fysiskt möte i Stockholm.
- 2022-09-19 Utredningssekreterarna Maja Martinsson och Magdalena Pucher var på studiebesök i två dagar för att ta del av minoritetens kultur. STR-T organiserade tillsammans med SK-LT notfiske, ripjakt med hund, besök på hembygdsgård och älgjakt i Malmfälten och Tornedalen. Besöket var på renmarkskommitténs eget initiativ.
- 2022-11-01 Ledamot i den parlamentariska kommittén, moderaten Mattias Karlsson, kom till Lannavaara på inbjudan av STR-T och SK-LT för att delta på dialogmöte mellan Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset och föreningen SK-LT. Under mötet belystes den meänkielitalande minoritetens historia om avvitrning, renskötsel bland lantalaiset, utanförskap, samexistens och verdisystem. Mattias Karlsson deltog även på enskilt möte efter detta med SK-LT och STR-T.

Artiklar i ramkonventionen som regeringens agerande strider emot

Del I

Artikel 3

2. De som tillhör nationella minoriteter får utöva de rättigheter och åtnjuta de friheter som följer av de principer som anges i denna ramkonvention enskilt och i gemenskap av andra.

Anm. Ramkonventionen uttrycker tydligt att nationella minoriteter ska kunna utöva sina rättigheter. Detta innefattar rättigheter till utövande av sin kultur och sina traditioner.

Del II

Artikel 5

1. Parterna åtar sig att främja de förutsättningar som är nödvändiga för att personer som tillhör nationella minoriteter skall kunna bibehålla och utveckla sin kultur och bevara de väsentliga beståndsdelarna av sin identitet, nämligen religion, språk, traditioner och kulturarv.

Anm. Det som nu sker är, tvärt emot främjande, försvårande av de nämnda förutsättningarna.

2. ...."parterna avhålla sig från åtgärder eller metoder som syftar till assimilering av personer som tillhör nationella minoriteter mot dessa personers vilja och skall skydda dem mot alla åtgärder som syftar till sådan assimilering".

Anm. Tornedalingar, kväner och lantalaiset behandlas inte av staten i aktuell fråga som en nationell minoritet då man utesluter denne ur arbetet med aktuell utredning och ur de direktiv som ligger till grund för denna. Tilläggsdirektiv till renmarkskommittén (N 2021:02) kommittédirektiv 2022:58 likställer den meänkielitalande minoriteten med delar av majoritetsbefolkningen som utesluts och förbiser fortfarande den nationella minoritetens särskilda rättigheter. Minoriteten behandlas i frågan som en svensk utan särskild påverkan av rennäringslagens utformning och utan det lagstadgade skyddet för nationella minoriteter som denne omfattas av. Detta trots att de beståndsdelar i minoritetens kultur och traditioner inte bara är förknippade med de delar renmarkskommittén utreder, utan det är minoritetens kultur och traditioner.

Denna behandling av minoriteten tyder på en pågående försvenskingsprocess i modern tid där staten genom negligering bedriver assimilering av en redan, illa sargad minoritet. Istället för att skydda minoriteten från assimilering så utsätter man denne för det. Detta sker samtidigt som, av regeringen tillsatt, pågående Sannings- och försoningskommission utreder historiska kränkningar och övergrepp på tornedalingar, kväner och lantalaiset. Notabelt i sammanhanget är också att ett antal parter som tillhör den svenska majoritetsbefolkningen, men med ett särskilt intresse för det utredningen behandlar, anses vara mer berättigade utrymme i den parlamentariska kommittén än en nationell minoritet, vars förutsättningar för bibehållande och utveckling av kulturarv och traditioner påverkas avsevärt av rennäringslagens utformning.

Artikel 15

Parterna skall skapa nödvändiga förutsättningar för att den som tillhör nationella minoriteter effektivt skall kunna delta i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter, särskilt sådana som berör dem.

Anm. Översynen av rennäringslagen är en stor offentlig angelägenhet för minoriteten och som kraftigt berör denne.

Artikel 16

Parterna skall avhålla sig från åtgärder som ändrar befolkningsproportionerna i områden som bebos av personer som tillhör nationella minoriteter och syftar till att inskränka de rättigheter och friheter som följer av principerna i denna ramkonvention.

Anm. De motsättningar som idag existerar bland de två nordliga nationella minoriteterna har sin grogrund i statens inblandning av befolkningens leverne och tilldelande samt fråntagande av rättigheter genom stiftande av lag som kom att ge monopol på renskötsel och bestämmanderätt gällande markanvändning till en viss folkgrupp. Dessa förstärks ytterligare av myndigheters och samhällets i övrigt systematiska uteslutning av minoriteten i frågor som starkt berör denne. Konventionen om biologisk mångfald är ytterligare en angelägenhet för minoriteten som denne totalt utesluts från. Samordningsansvaret för denna ligger hos företrädande myndighet för den samiska minoriteten, Sametinget.

De motsättningar som nu successivt eskalerar och det faktum att en minoritet blir fråtagen rätten och möjligheten att utöva sitt kulturarv i, för minoriteten betydande områden, kommer med stor sannolikhet att ändra befolkningsproportionerna på aktuella områden.

Historieförvanskning i Girjasdomen

Att översynen av rennäringslagen har sin utgångspunkt i den så kallade Girjasdomen, är mycket anmärkningsvärt och ytterst oroväckande med tanke på den bristfälliga källkritik och avsaknad av historisk utredning som fastställandet grundar sig på. Dessa brister tyder på godtycklighet när slutsatserna drogs. Nedan följer utdrag och delar från punkter i *Högsta domstolens dom, mål nr T 853-18*, dels innehållande felaktigheter som saknar historiska belägg och som vissa med enklare utredande insatser hade kunnat avvisas, dels uppgifter som visar på negligering av historisk fakta gällande existens och rättigheter för den andra folkgruppen, nationella minoriteten, som berörs starkt av renmarksfrågan och dels punkter som talar om att en eller flera folkgrupper utesluts ur bedömningen av vem som uppbär den faktiska rätten till jakt, fiske och markanvändning i området.

6.

Enligt samebyn följer en ensamrätt till jakt och fiske direkt av rennäringslagen.

Anm. Samebyn hävdar monopol på renskötseln med hänvisning till rennäringslagen där renskötselrätten under 1§ beskrivs tillkomma den samiska befolkningen och grundas på urminneshävd. Rennäringslagen tillkom utan hänsyn taget till den hävd och sedvana som det kvänska, lantalaisiska och tornedalska folket förvärvat kopplat till renskötsel och markanvändning. Att i kommittédirektiven blunda för de felaktigheter som historiskt begåtts av staten vid tillkomsten av rennäringslagen ska inte ge staten frikort att fortsätta begå fel och samma misstag. Idag, 2022, är staten medveten om den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaisets långvariga existens i norra Sverige. Man är medveten om de kulturella och historiska gemensamma nämnarna som finns mellan de två nationella minoriteterna samer och tornedalingar. Man är också medveten om de kränkningar och övergrepp de båda minoriteterna utsatts för. Man känner till de motsättningar som skapats och eskaleringen av dessa som statens eget agerande i frågan bidragit och dagligen bidrar till. Med detta i ryggsäcken väljer man ändå att utesluta den ena minoriteten i utredningen och blunda för de allvarliga konsekvenser handlingen hittills inneburit och framledes kommer att innebära.

29.

Jakträtt och fiskerätt är vanligen ensamrättigheter i så måtto att en rättighetsinnehavares rådighet över jakten eller fisket normalt medför att ingen annan har motsvarande rådighet. Det är emellertid inte uteslutet att rådigheten över jakten eller fisket på ett visst område kan tillkomma flera samtidigt, exempelvis på grund av lagstiftning eller hävd.

Anm. Denna punkt i domen slår fast att det inte går att utesluta andra från rådigheten över jakt och fiske på ett visst område, vilket talar för en medvetenhet om avsaknad av relevant historisk fakta i utredningen.

39.

En fråga i målet är alltså om de rättigheter som samebyn gör gällande utgör ensamrättigheter i förhållande till staten. Eftersom samebyn har väckt talan enbart mot staten, får domstolens

ställningstagande i målet rättskraft endast mot staten. Domstolen har därför inte anledning att gå in på samebyns rätt i förhållande till andra.

Anm. Det står klart att domen inte ser till den historiska helheten. Enbart denna punkt är anledning nog att inte utgå från Girjasdomens slutsatser vid översyn av kommande lagar.

48.

Under 1800-talet inleddes också slutförandet av avvitrtingarna, dvs. avgränsandet av enskilda hemman från det som ansågs vara kronans marker. I Jämtland och Härjedalen genomfördes avvitrtingarna huvudsakligen under den första hälften av 1800-talet. Det skedde på ett sätt som gynnade jordbruksbefolkningen på samernas bekostnad.

Anm. I samband med Sannings- och försoningskommissionens arbete har det framkommit många vittnesmål och berättelser om hur minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset blivit fråntagna marker i och med avvitrtingen. Detta ämne har kommit på tal vid flertalet av kommissionens så kallade kaffemöten och vid kontakt med kommissionens styrelseledamöter samt STR-T. Avvitrtingen var en kränkning och ett övergrepp gentemot markägare och jordbrukare med långvariga konsekvenser för de utsatta. Att avvitrting skulle ske till fördel för jordbrukare är inte sannolikt oavsett vilket område det gäller. Att i en statlig dom beskriva ett övergrepp som en förmån för den utsatta förefaller uppseendeväckande och osmakligt. Uttalandet i domen förtäljer inte på vilket sätt ett berövande av annans egendom som denna handling innebar, vore till fördel för den som blev fråntagen sin egendom.

74.

Lagen definierade inte vem som var "lapp" i lagens bemärkelse. Bestämmelsernas sammanhang ger emellertid anledning att anta att begreppet omfattade enbart samer som bedrev renskötsel.

Anm. Kring den historiska benämningen *lapp* råder tveksamhet. Att *lapp* syftar till samer är i vissa avseenden underförstått. Det finns dock uppfattningar om att det i vissa sammanhang handlar om folk som sysslade med renskötsel oavsett etnicitet. En annan uppfattning är att benämningen i vissa avseenden syftar på boende i Lappland utan koppling till vare sig renskötsel eller etnicitet. Det är med andra ord inte helt givet att benämningen *lapp* syftar till same i alla historiska sammanhang. Det finns bland annat böcker, baserade på akademiska avhandlingar, med innehåll som styrker detta. Vilket folkslag som benämningarna syftar till är inte närmare utrett och bör således tolkas med försiktighet och breddat perspektiv.

92.

I den angivna bestämmelsen i regeringsformen föreskrivs att det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas....

...Samernas intresse av att kunna vidmakthålla sin kultur, däribland renskötseln, ska vid en sådan avvägning tillmätas särskild vikt. Det är framför allt i sådana avvägningssituationer som en bestämmelse av detta slag kan få betydelse.

Anm. Domen hänvisar till regeringsformen 1 kap 2§ som uttryckligen innefattar även andra etniska språkliga och religiösa minoriteter. Domen väljer dock aktivt bort att se till andra folkgruppers

rättigheter med hänvisning till att målet gäller endast förhållandet mellan den aktuella samebyn och staten.

162.

...Utgången är beroende av äldre förhållanden som till stora delar är svåra att utreda. Utredningssvårigheterna accentueras av att samernas historia länge inte fanns dokumenterad i några samiska skriftliga källor. Det är tydligt att staten genom historien har haft avsevärt större möjligheter att dokumentera äldre förhållanden. En viss bevislättning är därför nödvändig för att en sameby ska ha rimliga möjligheterna att tillvarata de rättigheter som kan vara knutna till av samer traditionellt brukade områden.

Anm. Att domen tillåter en viss bevislättning innebär också ökad risk att ensidiga och jävigt framtagna uppgifter står oemotsagda oavsett sanningshalt och kommer således genom fastställandet i domen att beaktas som fakta. Se vidare anm. till punkt 163.

163.

Det får godtas att vissa ofullständigheter i utredningen om förhållandena på det aktuella området under en viss tidsepok fylls ut genom rimliga antaganden, grundade främst på vad som är känt om förhållandena i andra delar av lappmarkerna eller under närliggande tidsepoker. Det innebär vidare att det inte kan krävas att det genom utredningen preciseras vilka enskilda individer som har upparbetat rättigheter av det slag som det här är fråga om.

Anm. Girjasdomen godtar uttryckligen brister i de historiska uppgifterna som ligger till grund för de slutsatser som presenteras. Detta tillsammans med att domen uttryckligen inte ser till den historiska helheten utan endast till förhållandet mellan Girjas och staten, innebär att slutsatserna är dragna på mycket vaga grunder. Att låta en statlig dom som dragit slutsatser på så starkt bristfälligt historiskt material och ensidiga antagande ligga till grund för en utredning som ska ändra en lag som kommer att förändra flera samhällsgruppers, varav två nationella minoriteters leverne på ett geografiskt mycket stort område, är högst oansvarigt och kommer att innebära konsekvenser för samtliga inblandade.

166.

Av särskild betydelse är att det aktuella området tillhör de mest avlägsna delarna av Lappland, dit svensk maktutövning måste antas ha nått senare än på andra håll och där konkurrensen mellan samers och andra folkgruppers intressen sannolikt har varit mindre än i andra delar av Lappland.

Anm. Det är anmärkningsvärt att man i Girjasålet väljer att inte utreda de faktiska förhållandena ur ett bredare perspektiv med vetskap om andra folkgruppers långvariga existens utan gör det lätt för sig genom att antaga att saker och ting förhåller sig på det sättet som de framtagna ensidiga uppgifterna pekar på. Detta på bekostnad av en hel folkgrupp som genom domen ställs i historisk skugga.

167.

Inom den forskning som under det senaste seklet har bedrivits om Lapplands historia finns betydande meningsskiljaktigheter om bland annat vilka rättigheter samerna har förvärvat genom

historien. Även detta ger anledning till försiktighet vid värderingen av det åberopade forskningsmaterialet.

Anm. Ytterligare en punkt som styrker medvetenhet om att de historiska uppgifter som framtagits och som ligger till grund för slutsatserna som presenteras i domen, är skrala.

168.

Inte heller medger utredningen några slutsatser om huruvida det förekom andra folkgrupper på området.

Anm. Detta visar på att det kan finnas andra som har samma eller bättre rätt till markanvändningen på området men att man medvetet inte utreder den delen. Girjasdomen tar inte hänsyn till andra folkgruppers rättigheter oavsett om de bygger på urminneshävd eller ej.

173.

När det gäller befolkningen i Lappland i stort bestod den i slutet av 1500-talen av allt att döma enbart av samer. Det finns ingen anledning att anta att det förhöll sig annorlunda på det aktuella området. Det står visserligen klart att Lappland också besöktes av kustbönder och av s.k. birkarlar²⁹. I vilken utsträckning dessa uppehöll sig så långt inne i landet som på området – och i vilken utsträckning detta i så fall skedde annat än tillfälligt – går inte att säga; de geografiska förhållandena talar närmast för att sådana besök var fåtaliga. Några nybyggare förekom över huvud taget inte på området under 1500-talet.

Anm. Att befolkningen i Lappland under nämnd tid bestod av enbart samer är direkt felaktigt och kan bekräftas av forskare i historia. Det är häpnadsväckande att man i en statlig dom slår fast uppgifter som är historieförvanskande av det här slaget. Under punkten medger man att utsträckningen av birkarlarnas och kustböndernas vistelse ej går att säga, samtidigt som man fastställer att dessa människor befunnit sig i området *på besök*. Huruvida birkarlarna var fastboende eller vilka dessa var, har man låtit bli att undersöka men beskriver dem som "ett slags handelsmän".

181.

Samernas huvudsakliga näringsfång synes fram till i vart fall 1500-talet ha varit jakt och fiske, med visst inslag av renskötsel. Det står klart att även birkarlar och kustbönder under 1500-talet bedrev jakt och fiske i Lappland. Omfattningen av och förutsättningarna för sådan jakt- och fiskeutövning på området är oklara men det får antas att det normalt skedde med samtycke från samerna.

Anm. I denna punkt framgår oklarhet i omfattningen av jakten och fisket som kustbönder och birkarlar bedrev på området och bygger på ensidiga antaganden där också framtagandet av uppgifterna kan ifrågasättas.

227.

Samebyn har i målet gjort gällande att den har en rätt att upplåta jakt och fiske på området och att denna rätt utgör en ensamrätt i förhållande till staten. Högsta domstolen har funnit att rennäringslagen inte ger samebyn någon sådan rätt (jfr p. 42 ff.) men att en motsvarande rätt –

avseende det aktuella området – har etablerats genom de rättigheter som enskilda samer tidigare har förvärvat genom urminnes hävd (jfr p. 125 ff.).

Anm. Domslutet säger att rätten grundar sig på urminneshävd vilket innebär att den är upparbetad av det samiska folket och således inte av samebyn. Den säger också att det är i förhållande mellan samebyn och staten som målet prövas. Domstolen har med andra ord fattat beslut utifrån ett folks urminneshävd med enbart en utvald del av historien som grund och där en hel folkgrupp och dess rättigheter kopplat till urminneshävd åsidosatts.

Riktigheten i uppgifterna som domen fastställer kan starkt ifrågasättas och så även användandet av uppgifterna som hänvisning till historien, i domen. Osäkerheten kring den outredda historien gällande andra folkgrupper som kan ha samma eller bättre rätt till jakt, fiske och användning av markområden, bör tas i beaktning vid arbete med utredningar som bygger på uppgifter från domen. Man bör också medtaga det faktum att domen endast behandlar ett särskilt område och att översynen av rennäringslagen behandlar hela berörda området vars historia skiljer sig. Det står klart att man i Girjasmålet enbart berört utvalda delar av historien utan ansats att reda ut helheten. Att historien som beskrivs och fastställs i domen bygger på rimliga antaganden utan helhetsperspektiv och ensidiga uppgifter från folkgruppen som klagande part representerar, är förkastligt. Både professionaliteten och trovärdigheten kan starkt ifrågasättas.

Med anledning av detta finns därmed också starka skäl att ifrågasätta det faktum att kommittédirektiven för översynen av rennäringslagen skall utgå från denna dom och dess slutsatser.

